

SUUDİ ARABİSTAN'DA EĞİTİM: İDEOLOJİ VE MODERNLEŞME ARAYIŞLARI

Riad Domazeti

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Domazeti, Riad, "Suudi Arabistan'da Eğitim: İdeoloji ve Modernleşme Arayışları",
Araştırma 65, İNSAMER, Mayıs 2018.

Araştırma 65

Ortadoğu ve dünya genelinde resmî olarak İslam esasları (şeriat) ile yönetilen nadir ülkelerden biri olan Suudi Arabistan, ekonomiden kültüre kadar Hanbeli ve Vahhabi fıkına dayanan bir felsefe geliştirmiştir. Doğal olarak bu anlayış eğitime de yansımıştır. Suudi Krallık, ekonomik gelirlerin artmasıyla hem şehirlerde hem de kırsal kesimde nüfusunu eğitmek ve modern hayat şartlarına alıştırmak için eğitim sistemini ciddi bir reform ve revizyona tabi tutmuştur. Ancak bu noktada dünya ile entegre olma ve kentleşme sürecinde ülkedeki modern okulların sayısını arttırma ve geleneksel dinî eğitim kurumlarını muhafaza etme konularındaki öncelikleri karşı karşıya gelmiştir.

Suudi Arabistan ülke nüfusu 31.742.308'dir. Ancak diğer Körfez ülkelerinde olduğu gibi Suudi

Arabistan'da da çok sayıda yabancı nüfus vardır. Krallığın eğitime tahsis ettiği miktar, ülke bütçesinin %5,1'idir.¹ Mayıs 2014'te ülkedeki eğitim sistemini geliştirmek için beş yıllık bir gelişme planı kabul edilmiştir. Bu çerçevede de 21,3 milyar dolar tutarında büyük bir yatırım planı uygulanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda teknik ve mesleki okullara 1,4 milyar dolar ayrılırken, 5,9 milyar dolar da 200.000 burslu öğrenci okutmak için tahsis edilmiştir.²

Suudi Arabistan devleti kurulmadan önce, Arap Yarımadası'nda eğitim üç temel sacayağına dayanıyordu: geleneksel halk eğitimi, Osmanlı kamu eğitimi, özel eğitim. Geleneksel eğitimle camilerde okutulan dinî ilimlerin yanında tarih, dil ve genel adap dersleri kastedilmektedir. Bu

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

sistem *kuttab* denilen bir hoca tarafından öğretilen ilimleri kapsıyordu. Bir çeşit seyyar bir model olan *kuttab* sisteminde çoğu zaman bir imamın evi, bazen camisi veya kamuya ait diğer yerler okul gibi kullanılıyordu.³ Osmanlı kamu okulları ise Türkçe eğitim veren ortaokullar ve eğitim süreleri üç veya beş yıl olan liselerden oluşuyordu. Özel okullar, geleneksel okulların müfredatlarını uygulamakla birlikte bazı önemli şahsiyetlerin inisiyatifleriyle ve özel vakıfların finansmanı ile inşa edilen okullardı. Bu okulların bazıları tamamen dinî eğitime ağırlık verirken bazıları da mesleki eğitim veriyordu. Bu tür okulların ilk örneği, Suudi Arabistan'daki Hintli halkın eğitimi için Hintli bir Müslüman tarafından kurulan okuldur.⁴ Bu ilk dönemdeki müfredat okuma yazma, İslamiyet öğretisi ve Arapça gibi derslerden oluşuyordu.⁵

Suudi Arabistan'daki mevcut eğitim sisteminin temelleri 1924 yılında Eğitim Müdürlüğü'nün kurulmasıyla atılmıştır.⁶ Bu dönemde ülkede eğitim sadece erkeklere yönelikti. 1927 yılında alınan bir kararla Hicaz bölgesinde eğitim sistemini geliştirmek ve denetlemek için bir Bilim Konseyi kurulmuştur. 1932'de Suudi Arabistan Krallığı'nın resmî olarak kurulmasından sonra bu konseyin gücü ve etkisi artarak devam etmiştir. Suudi Arabistan'da modern eğitim bu dönemde açılan dört okulda toplam 323 öğrenci ile başlamıştır.⁷

Kral Abdülaziz ülkedeki öğretmen açığını kapatmak için 1928 yılında bir öğretmen okulu kurmuştur. 1935 yılında da öğretmen okullarında eğitim almak üzere 169 öğrenci yurt dışına gönderilmiştir.⁸ Suudi Arabistan'da modern anlamdaki ilk eğitim müfredatı, Suriyeli bir eğitimci olan Muhammed Gussab tarafından yapılmıştır.⁹

Kral Suud bin Abdülaziz el-Suud, 1951 yılında Fahd b. Abdülaziz yönetiminde Bilim Bakanlığı'nı kurmuştur.¹⁰ Bakanlık, daha önce kurulan Eğitim Müdürlüğü'nün gelişmiş bir versiyonuydu. Temel görevleri ise ilkokul, ortaokul ve liselerdeki eğitim planlamasını ve denetlemesini yapmaktı. Erken dönem Suudi eğitim sisteminin üç temel amacı bulunmaktaydı:

1. Tüm vatandaşlara eğitim sağlamak¹¹
2. Öğrencilere temel İslami ilkeleri öğretmek¹²
3. Öğrencileri farklı alanlarda hayata hazırlamak.

Eğitim kurumlarının oluşturulmasında ve müfredatın geliştirilmesinde Arabistan hükümeti, başta ulema olmak üzere toplumun geneli ile zaman zaman karşı karşıya kalmıştır. Eğitim, millî ve dinî kimliğin korunmasında veya değiştirilmesinde kilit bir rolde olduğu için, bu süreçte ulemanın bazı itirazları olmuştur. Ancak Suudi devleti sistematik bir şekilde eğitimde gelişme kaydetmiş ve müfredat yapısını değiştirerek kademeli bir biçimde ulema ve dinî otoritenin gücünü kırmayı başarmıştır.

Bugün Suudi Arabistan sadece ülke içinde değil aynı zamanda başka pek çok ülkede de eğitim çalışmalarına ciddi yatırımlar yapmaktadır. Krallık, ülke dışında yaşayan Suud vatandaşları yanı sıra Müslüman azınlıklara da eğitim fırsatları sunmaktadır. Sadece 2002 yılında 5.000'den fazla öğrenci Suudi kolejlere kayıt yaptırmıştır.

Ayrıca Avusturya, İngiltere, Almanya, Rusya, Fransa, İspanya ve ABD gibi Müslüman olmayan ülkelerin yanı sıra Türkiye, Cibuti, Endonezya, Fas, Malezya vd. Müslüman ülkelerde Suudi Krallığın desteği veya doğrudan finansmanı ile çok sayıda okul açılmıştır.¹³

Eğitim Yapısı

Suudi Arabistan'da eğitim 12 yıllık bir süreci kapsamaktadır. Altı yıl ilkokul, üç yıl ortaokul ve üç yıl lise olmak üzere 6+3+3 şeklinde bir sistem mevcuttur. Ülkede ayrıca iki yıllık anaokulu eğitimi de bulunmaktadır.¹⁴ Suudi Arabistan'ın 2030 eğitim vizyonunda eğitimin herkes için zorunlu olması gerektiği vurgusu yapılmaktadır. Ortaokuldan mezun olan öğrenciler ya sanayi, ticaret, tarım ve teftiş gibi mesleki okullara ya da genel kamu liselerine devam etmektedir.¹⁵

Ülke genelinde ilim öğrenmenin kız-erkek herkes için dinî bir zorunluluk olduğu vurgusu yapılmaktadır. Devletin sağladığı imkânlar çerçevesinde ülkede eğitim tüm vatandaşlar için ücretsizdir. Ayrıca ders kitapları da ücretsiz olarak dağıtılmaktadır.¹⁶ Suudi Arabistan'da ana sınıfı hariç tüm kademelerde kız-erkek ayrımına dayalı eğitim verilmektedir. Bununla birlikte kız ve erkek öğrenciler hemen hemen aynı müfredata tabi tutulmaktadır.¹⁷ Ülkede akademik yıl eylül ayında başlayıp haziran ayında tamamlanmaktadır.¹⁸ 2015 yılı verilerine göre Suudi Arabistan'da okuma yazma oranı %94,43'tür.¹⁹

Ülkede eğitim faaliyetleri kurumsallaşmadan önce çocukların eğitimi farklı şekillerde ve farklı metotlarla gerçekleştiriyordu. Suudlular genellikle Hz. Peygamberin hadislerini esas alarak çocuklarının Kur'an-ı Kerim ve Arapça öğrenmelerini istiyorlardı.²⁰ Bunu da camiler, çocuk yuvaları, özel kurslar ve programlar vasıtasıyla gerçekleştiriyorlardı. Örneğin, 1975 yılına kadar modern anlamda okul öncesi eğitimde sadece 200 öğrenci ve 14 öğretmen kapasiteli tek bir okul mevcuttu.²¹

Suud'da anaokullarının gelişimi 1970'li yılların sonlarında söz konusu olmuştur. Bu dönemde

Riyad'da açılan 10 okulun ardından diğer büyük şehirlerde de okullar açılmış ve bu alanda hızlı bir büyüme sürecine girilmiştir. 2015 yılı verilerine ülke genelinde okul öncesi eğitimde kayıtlı öğrenci sayısı 330.359,²² öğretmen sayısı ise 30.903'dir.²³ Bugün ülke genelinde 3.000'den fazla anaokulu bulunmaktadır. Anaokullarındaki eğitim süreci iki yıldır. 1980 yılına kadar ciddi herhangi bir teftişten geçmeden müfredatlarını oluşturmada serbest hareket eden anaokullarına, 1980 yılında yapılan düzenlemelerle bir standart getirilmiştir.²⁴ Buna göre müfredatta İslam değerleri ve geleneği ile Arapça, esas dersler olarak benimsenmiştir.

Eğitimin en önemli aşamalarından biri olan ilkokul süreci ise daha büyük bir önem arz etmektedir. Altı yaş çocukların başladığı ilköğretim eğitimi altı senedir. Okul yılı her biri en az 15 hafta olmak üzere iki yarıyıldan ve iki haftalık sınav döneminden oluşmaktadır. Birinci ile dördüncü sınıftaki öğrenciler bu sınavlardan muaf olup öğretmenler tarafından şifahi olarak değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.²⁵ Ülkede kızlarla erkekler ayrı okullarda eğitim görmektedir.²⁶

İlköğretimin ana hedefleri, öğrencilerin temel becerilerini geliştirmek ve çocuklarda İslami değerleri erken yaşlarda yerleştirmek için kapsamlı bir dinî eğitim sağlamaktır.²⁷ Çocukların hem millî ve İslami kimlik gelişimini hem de Arapça eğitimini olumsuz etkileyebileceği endişesiyle hükümet İngilizcenin ilköğretim seviyesinde öğretilmesine uzun süre karşı çıkmış ancak 2010 yılında yapılan bir düzenleme ile İngilizce, dördüncü sınıftan itibaren öğretilmeye başlanmıştır.²⁸

Suudi Arabistan'da ilkokul eğitiminde okul, öğrenci ve öğretmen sayıları peyderpey artış göstermiştir. 2010-2011 eğitim-öğretim yılı verilerine göre ülke genelinde 6.836'sı kız, 6.676'sı erkek

olmak üzere toplam 13.602 ilköğretim okulu bulunmaktadır. Toplam öğrenci sayısı 2.493.125'tir. Bu sayının 1.227.699'unu kız öğrenciler oluşturmaktadır. Öğretmen sayısı ise 223.511 olarak açıklanmıştır.³⁰ 2015 yılı verilerine göre ilköğretimde kayıtlı öğrenci sayısı 3.844.516'ya, öğretmen sayısı da 352.688'e yükselmiştir.³⁰

1996-1997 eğitim-öğretim yılında erkeklerde 14 öğrenciye 1 öğretmen düşerken, kızlarda 12 öğrenciye 1 öğretmen düşüyordu. Sınıflardaki öğrenci sayıları ise erkeklerde 20, kızlarda ortalama 21 idi.³¹

İlköğretim okullarının müfredatına bakıldığında İslamiyet'in ve Arapçanın temellerini vermeye dayalı bir eğitim sisteminin hâkim olduğu görülmektedir. Altıncı sınıfın sonunda yapılan bir sınavla öğrenciler diploma alma ve ortaokula kaydolma hakkı kazanmaktadır.³²

İlkokulu tamamladıktan sonra 12-14 yaş arasındaki öğrencilerin eğitimlerine devam etmeleri önerilir.³³ Ortaöğretimde öğrencilerin İslami karakterlerini güçlendirme ve geliştirmenin yanı sıra bilimsel düşünce becerilerini geliştirmeleri de amaçlamaktadır.³⁴ Ülke genelinde 3.780'i kız, 4.130'u erkek olmak üzere toplam 7.910 ortaokul³⁵ bulunmaktadır. Bu okullardaki öğrenci sayısı 3.419.441, öğretmen sayısı ise 311.944'tür.³⁶ 13 öğrenciye 1 öğretmenin düştüğü³⁷ ortaokul seviyesinde İngilizce eğitimi de zorunludur.³⁸

Suudi Arabistan'da liseler devlet ve özel olmak üzere ikiye ayrılır. Özel okullar Eğitim Bakanlığı'nın izin verdiği müfredatı uygular.³⁹ Genellikle bu çağdaki öğrenciler 15-19 yaş arasındadır. Suudi Arabistan'daki liseler mesleki, dinî ve düz lise olarak üçlü bir ayrıma tabidir. Düz liseler sözel ve sayısal olarak ikiye ayrılır.⁴⁰ Buna göre birinci sınıfta tüm öğrenciler aynı müfredata ve programa

İlkokul Haftalık Ders Çizelgesi

Dersin Adı	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf
Kur'an-ı Kerim	7	7	7	6		
Tecvid					4	4
Tevhid	1	1	1	1	1	1
Fıkıh ve Sulûk	1	1	1	1	2	2
Hadis ve Siret				2	2	2
Arapça	11	9	9	8	8	8
Millî ve Sosyal Eğitim				2	2	2
Matematik	3	5	5	5	5	5
Bilim	2	2	2	2	3	3
İngilizce						2
İş ve Sanat Eğitimi	2	2	2	2	2	2
Beden Eğitimi (Erkekler için)	3	3	3	2	2	2
Beden Eğitimi (Kızlar için)	3	3	3	2	2	2
Toplam Ders Saati	30	30	30	31	31	33
Ders Sayısı	8	8	8	10	10	11

Kaynak: Gündoğdu, "Suudi Arabistan Eğitim Sistemi", ss. 135-158.

Ortaokul Haftalık Ders Çizelgesi			
Dersin Adı	7. Sınıf	8. Sınıf	9. Sınıf
Kur'an-ı Kerim	2	2	2
Tefsir	2	2	2
Tevhid	2	2	2
Fıkıh	2	2	2
Hadis	1	1	1
Arapça	6	6	6
Millî ve Sosyal Araştırmalar	3	3	3
Matematik	5	5	5
Bilim	4	4	4
Bilgisayar	1	1	1
İngilizce	4	4	4
İş ve Sanat Eğitimi	2	2	2
Beden Eğitimi (Erkekler için)	1	1	1
Beden Eğitimi (Kızlar için)	1	1	1
Toplam Ders Saati	35	35	35
Ders Sayısı	13	13	13

Kaynak: Gündoğdu, "Suudi Arabistan Eğitim Sistemi", s. 135.

tabi olurken, ikinci ve üçüncü sınıflarda aşağıda belirtilen bölümlerden birini seçebilirler:

- Yönetim, sosyal bilimler ve okul öncesi öğretmenlik
- Doğa bilimleri ve tıp liseleri
- İslami ilimler (şeriat) veya Arapça dil çalışmaları

10. sınıfın sonunda ülke genelinde yapılan bir sınavda öğrenciler en az 60 puan almak kaydıyla bir sonraki basamağa geçme hakkı kazanırlar. Dinî liselere giriş ise ortaokullardaki performansa bağlıdır.⁴¹ Yıl sonunda yapılan sınavda öğrencilerin %70'i genellikle başarılı olurken %30'u sınavı tekrar etmektedir. Liseden mezun olma hakkını kazanan öğrenciler okudukları liseyle bağlantılı olarak yükseköğretime geçiş yaparlar. Dinî lise-

lerden mezun olan öğrenciler ya ilahiyat ya da sosyal bilimlere devam etme hakkına sahiptir.

Suudi Arabistan'da 2.440'ı kız, 2.469'u erkek olmak üzere lise seviyesinde toplam 4.909 okul bulunmaktadır. Ülkedeki toplam öğrenci sayısı 1.527.769, öğretmen sayısı ise 99.753'tür.⁴²

Ortaöğretim ve lise müfredatlarına bakıldığında özellikle son dönemlerde geleneksel derslerin yanında çağdaş ilimlerle ilgili derslerin de kademeli olarak müfredata dâhil edildiği görülmektedir. Müfredatta uluslararası eğitim konularının olması, uluslararası sistemle entegrasyonun önemsendiğini göstermektedir. Ülkede özellikle 11 Eylül olaylarından sonra artan uluslararası baskıların da bir sonucu olarak eğitim müfredatında farklı bir konsept ve daha liberal ve özgürlükçü bir vizyon benimsenmiştir. 6. sınıftan 11. sınıfa kadar incelenen kitapların içeriğinde yeni kavram ve konseptlerin dinî delilleriyle desteklendiği görülmektedir. Bu bağlamda çocuklara aşılacak istenen kavramlardan bazıları şunlardır: küresel düşünce ve başkalarının görüşlerine saygı ilkesi, insan hakları kavramı, zulmü reddetmek ve demokrasi bilinci, vatandaşlık ilkesi, çok kültürlülük ve ırkçılığın reddi, ben değil biz anlayışının esas alınması, uluslararası anlayış ve iletişim yoluyla küreselleşme, farklılıkları ve çeşitliliği kabul etme ve geleceğe yönelik vizyon. Bu sayılanlardan da anlaşılacağı üzere, evrensel bazı temel kavram ve terimler Suudi Arabistan eğitim müfredatına dâhil edilmiştir.⁴³

Suudi Arabistan'da mesleki liseler üçlü bir tasnife tabidir. Sanayi, ticari ve tarım başta olmak üzere birçok alanda mesleki eğitim veren bu okullarda ⁴⁴ yerli iş gücü yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Zira ülkede meslek sahibi kesimin neredeyse %80'i yabancılardan oluşmaktadır.⁴⁵ Ancak artan

ekonomik ve sosyal ihtiyaçlar doğrultusunda meslek okullarının sayısında kısmi bir artış görülse de bu oran yükseköğretime kıyasla halen cılız kalmaktadır.⁴⁶

Suudi Arabistan'da özel okul sayısında da son zamanlarda hızlı bir artış gözlenmektedir. Altyapı imkânlarının daha iyi olması nedeniyle Suudi çocukların uluslararası müfredat sunan okullara kayıt olma talepleri de giderek artmaktadır. Suudi Arabistan'daki özel okulların çoğu Riyad, Cidde ve Damman gibi üç büyük kent bölgesinde yoğunlaşmaktadır.⁴⁷

Yükseköğretim

Krallığın kuruluş döneminde ülkede modern anlamda yükseköğretim kurumları mevcut değildi. Liseden sonra öğrenciler Eğitim Müdürlüğü tarafından idare edilen hazırlık kurumlarında eğitim görebiliyorlardı. Suudi Arabistan'da yükseköğretim işlerini yürütmek üzere 1975 yılında Yükseköğretim Bakanlığı kuruldu.⁴⁸ Yükseköğrenim gören ilk Suudi öğrenciler Mısır el-Ezher Üniversitesi mezunudur.⁴⁹

Ülkede ilk üniversitelerin kurulmaya başladığı dönem 1949-1960 yılları arasını kapsayan erken dönemdir. 1949 yılında Mekke'de açılan İslam Şeriatı (fıkıh) Koleji Suudi Arabistan'daki ilk kolejdir. Ardından beş yıl sonra başkent Riyad'da fıkıh ve Arapça kolejleri açılmıştır. Bu dönemde yükseköğretim müfredatı dinî bir anlayışa dayanıyordu. Krallığın modern anlamdaki ilk üniversitesi 1957 yılında kurulan Riyad Üniversitesi'dir. Daha sonra ismi Kral Suud Üniversitesi olarak değiştirilen okulda edebiyat, bilim, yönetim bilimleri ve eczacılık olmak üzere dört fakülte açılmıştır.⁵⁰

Suudi Arabistan'da yükseköğretimdeki ikinci dönem 1961-1980 yıllarını kapsamaktadır. Bu

dönemde Mekke, Medine, Cidde, Riyad ve Ahsa gibi büyük şehirlerde altı yeni üniversitenin yanı sıra yükseköğretim koleji, öğretmen koleji ve kız koleji gibi birçok yeni kurum açılmıştır.⁵¹

Suudi Arabistan'da yükseköğretimin üçüncü gelişme dönemi 1980-2009 yıllarını kapsamaktadır. Bu dönemin en önemli gelişmesi ise, 1980 yılında Mekke'de Ummu'l-Kurra Üniversitesi'nin kurulmasıdır. Bu yıllardan itibaren ülkede özel sektör tarafından birçok yükseköğretim kurumunun açıldığı görülmektedir.⁵² Özellikle 2006 yılında Kral Abdullah'ın başa gelmesi ile ülke çapında 30'dan fazla yükseköğretim kurumu açılmıştır. Bu dönemin en büyük yeniliği, kız-erkek karma eğitim verilen Cidde'deki Bilim ve Teknoloji Kral Abdullah Üniversitesi'nin açılmasıdır.⁵³

Suudi Arabistan'da petrolün keşfi ile birlikte eğitime de büyük yatırımlar yapılmıştır. Hâlihazırda ülke genelinde 26 kamu ve 10 özel üniversitenin yanı sıra 41 yükseköğretim koleji bulunmaktadır. Tüm bu üniversiteler ve kolejler gerekli bilimsel altyapıya ve uygulamalı fakültelele sahiptir.⁵⁴ Ülkede bütün bu reformlar yapılırken Suudi halkın önem verdiği İslami kurallar, yerel âdet ve gelenekler de dikkate alınmaktadır.⁵⁵

1990 yılı verilerine göre ülke genelinde yükseköğretimde kayıtlı öğrenci sayısı 132.827 iken, 2009 yılında bu sayı 728.867'e yükselmiştir. Suudi Arabistan'da yükseköğretimle ilgili en önemli gelişmelerden biri ise, kayıtlı kız öğrenci sayısının erkekleri geçmesidir. 2009 yılında yükseköğretimde kayıtlı kız öğrenci sayısı 412.893, erkek öğrenci sayısı ise 315.974 olarak açıklanmıştır.⁵⁶ Öğretim görevlilerinin sayısı 1990 yılında 10.186 iken 2009 yılında 29.708'e yükselmiştir. Bu sayınının 18.283'ü erkek, 11.421'i ise kadındır.⁵⁷

Yükseköğretim konusunda Suudi yönetimin odaklandığı alanlar arasında eğitim, teknoloji ve tıp fakülteleri ilk sıralarda gelmektedir. Ülkede en fazla üniversite, kolej ve fakülte, tıp alanında açılmıştır. Açılan tüm yeni üniversitelerde tıp bölümü bulunmaktadır.⁵⁸ Suudi Arabistan'ın son yıllarda odaklandığı ikinci önemli alan ise teknoloji üniversiteleri, enstitüleri ve fakülteleridir.⁵⁹ Ülkede 1959 yılına kadar teknoloji eğitimi alanında kayda değer bir gelişme görülmezken, ABD menşeli danışman firmaların ülkeye girmesiyle hızlı bir şekilde teknoloji eğitimine ağırlık verilmeye başlandığı görülmektedir. Bu kapsamda 1985 yılında Teknoloji Eğitimi Genel Başkanlığı kurulmuş ve ilk olarak öğretmenlerin eğitimi için teknoloji programları uygulanmış, daha sonra da üniversitelerde ilgili bölümler açılmıştır.⁶⁰

Kızların Eğitimi

Suudi Arabistan'da kızların eğitimi ile ilgili hukuki düzenlemeler 1960 yılında 4,4 milyon dolar bütçe ile Kızların Eğitimi Genel Başkanlığı'nın kurulmasıyla başlamıştır. Başkanlık ilk olarak 15 temel okul ve 1 öğretmen lisesinden sorumluydu.⁶¹ Erken sayılan bu dönemde Suud yönetiminin esas amacı kadınların özellikle Kur'an-ı Kerim ve hadisleri öğrenmelerini ve dinî eğitim alanında temel bilgi sahibi olmalarını sağlamaktı.⁶² Yönetimin bu kararına karşı muhafazakâr bölgelerde kızların eğitimi konusunda ciddi muhalefet söz konusu olmuştur. Hatta 1979 yılında Cuheyman el-Uteybi, Kâbe baskınına yapma sebeplerinden biri olarak "Batılılaşma etkisi" kapsamında kadınların toplumdaki değişen rolünü göstermiştir.⁶³

Kızların eğitimi önündeki engeller arasında, gelenek ve toplumsal algı başı çekmektedir.⁶⁴ Suud yönetimi ülkedeki okuma yazma oranını

%100'e çıkarma hedefinde olduğu için kızların eğitim alması teşvik edilmiş ve bu amaçla 2000'li yıllarda "Okuma yazma bilmeyen köy ve şehir kalmasın" sloganıyla bir program başlatılmıştır.⁶⁵ Kısa sürede birçok yerde küçük okullar ve sınıflar açılmış, kurslar düzenlenmiş ve bu yolla kızların eğitimi hedeflenmiştir. Bu çalışmalarından sonra ülke genelinde birçok eğitim kademesinde kızların oranı erkekleri geçmiştir. Örneğin kız öğrencilerin lise seviyesindeki oranı %50,6, yükseköğretimdeki oranı %58,55'tir. Özellikle yükseköğretimdeki fark dikkat çekicidir. Ülkede kızların eğitime katılımındaki genel oranı ise %48,8'dir.⁶⁶

Üniversite düzeyinde kız öğrencilerin eğitimi 1962 yılında kızlar için özel inşa edilen bazı kampüslerde başlamıştır. 1967 yılında Kral Abdülaziz Üniversitesi bünyesinde Cidde'de bazı kız bölümleri açılmış, aynı yıl Mekke'de de bir kız koleji inşa edilmiştir.⁶⁷ Bu dönemde ülkede artan okullaşma oranları sebebiyle oluşan talebi karşılamak için Yükseköğretim Kız Öğretmen Kolejlere kurulmuştur. Öğretmen yetiştiren bu kolejlere eğitim süresi dört yıldır. Bu kolejler kız öğrenciler tarafından oldukça yoğun rağbet görmektedir. Zira ülkedeki kurallar gereği diğer meslekleri icra edemediklerinden öğretmenlik veya sağlık alanında meslek sahibi olmak kızlar için önemli bir fırsattır.⁶⁸

Kız Yükseköğretim Kolejlere sınırlı alanlarda uzmanlaşmış kurumlar olarak öne çıkmaktadır. Buralarda ön lisans ve lisans eğitimi yanında birkaç lisansüstü program da verilmektedir. 2005 yılında bu kolejlerden bazılarının bir araya gelmesiyle Riyad Kız Üniversitesi kurulmuştur. Üniversitenin günümüzdeki ismi Nura binti Abdurrahman Üniversitesi'dir. Üniversitenin

mevcut öğrenci sayısı 40.000 civarındadır.⁶⁹ Kızların eğitime katılım oranları kademeli olarak artsa da ülkenin kuzey ve güney bölgelerinde kızların üniversite eğitimi almaları konusunda halen önemli sorunlar bulunmaktadır. Ayrıca mühendislik eğitimi alma ve yükseköğretim kadrolarına girme konusunda karşı karşıya kaldıkları zorluklar da kızların eğitimi ile ilgili çözüm bekleyen önemli sorunlar arasındadır.⁷⁰

Bütün gelişmelere rağmen, ülkenin siyasi ve toplumsal sistemi dolayısıyla Suudi Arabistanlı kadınların toplumdaki konumları çok da görünür değildir. Ancak önümüzdeki dönemlerde olası daha özgür bir ortamın söz konusu olması durumunda, kadınların toplumdaki rolünün artacağı tahmin edilmektedir. Üniversite mezunu kadınların sayısının erkeklerden fazla olması bu görüşü güçlendirmektedir.

Uluslararası Öğrenciler

Suudi Arabistan'ın eğitimde önem verdiği diğer bir konu ise uluslararası öğrencilerdir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), 2009 yılında dünyada ülkesi dışında öğrenim gören 2,8 milyon öğrenci bulunduğunu açıklamıştır. Suudi Arabistan da yurt dışına öğrenci gönderen ülkeler arasında %2,4 ile dünyada beşinci sırada yer almaktadır.⁷¹ *Harameyn Muhafızı Burs Programı* kapsamında yurt dışından 55.000 civarında Suudi öğrenci okutulmaktadır.⁷² Yurt dışına giden Suudlu öğrencilerin tercih ettikleri ülkeler arasında %51,5 ile ABD ve Batı Avrupa ülkeleri başı çekmektedir.⁷³

Suudi Arabistan'dan her ne kadar çok büyük sayıda öğrenci eğitim için yurt dışına gitse de Suudi devlet bürokrasisindeki kadrolar yerli me-

zunlar arasından seçilmektedir. Bunda çok fazla merkezîleşmiş olan Yükseköğretim Başkanlığı kararları belirleyicidir ve bu konuda herhangi bir değişiklik yapmak oldukça zordur.⁷⁴

Diğer yandan Suudi Arabistan, kendisi de öğrenci kabul eden ülkelerdendir. Eğitim için bu ülkeye giden öğrencilerin oranı %0,6'dır. Bu oranla dünyada 33. sırada⁷⁵ yer alan Suudi Arabistan'da her 1.000 öğrenciden 23'ü yabancı uyrukludur. Uluslararası öğrencilerin Suudi Arabistan'ı tercih etmelerinin en önemli sebebi dinî konumu ve güçlü ekonomisidir. Ayrıca Suud yönetimi yabancı öğrenci çekmek için çeşitli programlar uygulamaktadır.⁷⁶

Ülkenin bazı üniversiteleri, uluslararası sıralamalarda önemli yerlere sahiptir. Örneğin Kral Fahd Petrol ve Mineraller Üniversitesi dünya sıralamasında 225, Kral Suud Üniversitesi 249, Kral Abdülaziz Üniversitesi 334, Ummu'l-Kurra Üniversitesi 551, Kral Halid Üniversitesi 601'incidir.⁷⁷

Suudi Arabistan söz konusu olduğunda Medine kentindeki İslam Üniversitesi'nin rolü ve etkisi ayrı bir önem taşımaktadır. 1961 yılında kurulan üniversitenin altı bölümü bulunmaktadır ve üniversitede eğitim görenlerin çoğu, Suudi devlet bursuyla gelen yabancı öğrencilerdir.⁷⁸ Özellikle Ortadoğu, Afrika, Kafkaslar ve Balkanlar'dan gelen çok sayıda öğrenci burada İslami ilimler eğitimi almaktadır. Bu öğrenciler mezun olduktan sonra ülkelerine dönerek dinî görevler icra etmektedir.⁷⁹ İslam Üniversitesi 4.000 öğrenci kapasitesi ile ülkenin en küçük üniversitelerinden biri olsa da⁸⁰ dünyada giderek yayılma eğilimi gösteren Selefi-Vahhabi anlayış konusunda temel rol oynamaktadır.

Sonnotlar

- ¹ CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/sa.html>
- ² Ari Mihael, World Education Services, February 2015, s. 25.
- ³ Alexander W. Wiseman, Abdullah Sadaawi, Naif H. Alromi, "Educational Indicators and National Development in Saudi Arabia", Paper presented at the 3rd IEA International Research Conference 18-20 September 2008, s. 2.
- ⁴ Yussra Jamjoom, Understanding Private Higher Education in Saudi Arabia-Emergence (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Development and Perceptions, Institute of Education University of London, 2012, s. 62.
- ⁵ A. H. Al-Harbey and G.M. El-Sayyad, "Teaching Statistics in Schools in Saudi Arabia", ICOTS 2, 1986, s. 245.
- ⁶ Al-Harbey and El-Sayyad, "Teaching Statistics in Schools in Saudi Arabia", s. 245.
- ⁷ Suudi Arabistan Eğitim Bakanlığı, <https://www.moe.gov.sa/en/TheMinistry/Education/Pages/EstablishmentoftheMinistryofEducation.aspx>
- ⁸ Wiseman, Sadaawi, Alromi, "Educational Indicators and...", s. 2.
- ⁹ Wiseman, Sadaawi, Alromi, "Educational Indicators and...", ss. 2-3.
- ¹⁰ <https://www.moe.gov.sa/en/TheMinistry/Education/Pages/EstablishmentoftheMinistryofEducation.aspx>
- ¹¹ Wiseman, Sadaawi, Alromi, "Educational Indicators and...", s. 3.
- ¹² M. Prokop, "Saudi Arabia: The Politics of Education", In International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), 2003. 79(1): ss. 77-89.
- ¹³ Lujain Ahmed Ehsan Mandourah, "Issues and Challenging of Education System in Saudi Arabia", 6th International Economics & Business Management Conference, Ekim 2015, Malezya.
- ¹⁴ Yousif Alshumaimeri, "Education in Saudi Arabia", Chapter 2.
- ¹⁵ Jamjoom, s. 64.
- ¹⁶ Yusuf Bahri Gündoğdu, "Suudi Arabistan Eğitim Sistemi", Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2013, S. 35, ss. 135-158.
- ¹⁷ Gündoğdu, "Suudi Arabistan Eğitim Sistemi", ss. 135-158.
- ¹⁸ Mihael, "World Education Services", s. 4.
- ¹⁹ Mihael, "World Education Services", s. 5.
- ²⁰ Martha J Lash, "Preschool Education in Saudi Arabia: Past, Present, and Future, Childhood Education", July 2016.
- ²¹ Alqassem Rabaah, Dashash Doaa, Alzahrani Asma, "Early Childhood Education in Saudi Arabia", Report, World Journal of Education, Vol. 6, No. 5, 2016, s. 5.
- ²² http://www.sesric.org/oic-member-countries-infigures.php?c_code=44&cat_code=2
- ²³ http://www.sesric.org/oic-member-countries-infigures.php?c_code=44&cat_code=2
- ²⁴ Lash, "Preschool Education in Saudi Arabia: Past, Present, and Future, Childhood Education", s. 315.
- ²⁵ Saudi Arabian Cultural Mission Washington, "Education System in Saudi Arabia", s. 3.
- ²⁶ "World Data on Education, 2010/2011, Saudi Arabia", International Bureau of Education, UNESCO.
- ²⁷ Strategic Decisions Consulting Company, "Gap Between Education System and Labor Market in Saudi Arabia", Overview Report, 2015, s. 6.
- ²⁸ Oqab Alrashidi, Huy Phan, "Education Context and English Teaching and Learning in the Kingdom of Saudi Arabia", An Overview, English Language Teaching, Vol. 8, No. 5, 2015, s. 37.
- ²⁹ "World Data on Education, 2010/2011, Saudi Arabia".
- ³⁰ http://www.sesric.org/oic-member-countries-infigures.php?c_code=44&cat_code=2
- ³¹ "World Data on Education, 2010/2011, Saudi Arabia".
- ³² "World Data on Education, 2010/2011, Saudi Arabia".
- ³³ "Education System in Saudi Arabia", s. 3.
- ³⁴ Gap Between Education System...", s. 6.
- ³⁵ "World Data on Education, 2010/2011, Saudi Arabia".
- ³⁶ http://www.sesric.org/oic-member-countries-infigures.php?c_code=44&cat_code=2
- ³⁷ "World Data on Education, 2010/2011, Saudi Arabia".
- ³⁸ "Education System in Saudi Arabia", s. 3.
- ³⁹ Mihael, "World Education Services", s. 11.
- ⁴⁰ Mihael, "World Education Services", s. 13.

- ⁴¹ Mihael, “World Education Services”.
- ⁴² “World Data on Education, 2010/2011, Saudi Arabia”.
- ⁴³ Ali Naser Almogbel, “International Education Issues in Saudi Arabia’s Public Education Curricula: An Analytical Study”, *Journal of International Education and Leadership*, Vol. 5, Issue 1, Spring 2015, ss. 1-24.
- ⁴⁴ Mihael, “World Education Services”, s. 13.
- ⁴⁵ “Gap between Education System...”.
- ⁴⁶ “Gap between Education System...”, s. 14.
- ⁴⁷ “Gap between Education System...”, s. 6.
- ⁴⁸ <https://www.moe.gov.sa/en/TheMinistry/Education/Pages/EstablishmentoftheMinistryofEducation.aspx>
- ⁴⁹ Jamjoom, s. 66.
- ⁵⁰ Jamjoom, ss. 66-67.
- ⁵¹ Jamjoom, s. 67.
- ⁵² Jamjoom, s. 67.
- ⁵³ Jamjoom, s. 82.
- ⁵⁴ <https://www.moe.gov.sa/en/TheMinistry/Education/Pages/EstablishmentoftheMinistryofEducation.aspx>
- ⁵⁵ “Education System in Saudi Arabia”, s. 5.
- ⁵⁶ Ministry of Higher Education 2010, s. 26.
- ⁵⁷ Ministry of Higher Education 2010, s. 32.
- ⁵⁸ A. Telmesani, R.G. Zaini, H.O. Ghazi, “Medical Education in Saudi Arabia: A Review of Recent Developments and Future Challenges”, *el Mecelletu Sihhiyetu fi Şarki’l Evsat*, S. 8, c. 13, ss. 703-707.
- ⁵⁹ https://aacrao-web.s3.amazonaws.com/files/okNCSR-BySmmRToVEXVsB_PeggyHendrickson63672048.pdf
- ⁶⁰ Abdullah Abdulrahman Alqarni, “Educational Technology in Saudi Arabia: A Historical Overview”, *International Journal of Education, Learning and Development*, Vol. 3, No. 8, 2015, ss. 62-69.
- ⁶¹ <https://www.moe.gov.sa/en/TheMinistry/Education/Pages/EstablishmentoftheMinistryofEducation.aspx>
- ⁶² Amani Hamdan, “Women and education in Saudi Arabia: Challenges and achievements”, *International Education Journal*, 2005, ss. 42-64.
- ⁶³ Hamdan, “Women and education in...”, ss. 42-64.
- ⁶⁴ Mona Al Munajjed, “Womwn’s Education in Saudi Arabia The Way Forward”, *Ideation Center Advance Look*, ss. 8-18.
- ⁶⁵ Abdulrahman I. Al Shaer, “Education for all programmes in the Kingdom of Saudi Arabia”, *Education for All Global Monitoring Report 2008, Education for All by 2015: will we make it?*, 2007, s. 9.
- ⁶⁶ “Education System in Saudi Arabia”, s. 9.
- ⁶⁷ Yahya Al Alhareth, Ibtisam Al Dighrir, Yasra Al Alhareth, “Review of Women’s Higher Education in Saudi Arabia”, *American Journal of Educational Research*, Vol. 3, No. 1, 2015, ss. 10-15.
- ⁶⁸ Jamjoom, s. 67.
- ⁶⁹ Mihael, “World Education Services”, s. 28.
- ⁷⁰ Al Alhareth, Al Dighrir, Al Alhareth, “Review of Women’s Higher...” ss. 10-15.
- ⁷¹ Ministry of Higher Education 2010, s. 78.
- ⁷² Ministry of Higher Education 2010, s. 85.
- ⁷³ Ministry of Higher Education 2010, s. 91.
- ⁷⁴ Majed Alamri, “Higher Education in Saudi Arabia”, *Journal of Higher Education Theory and Practice*, Vol. 11(4) 2011, ss. 88-91.
- ⁷⁵ Ministry of Higher Education 2010, s. 78.
- ⁷⁶ Ministry of Higher Education 2010, s. 83.
- ⁷⁷ QS World University Rankings (2014-15).
- ⁷⁸ http://www.ibe.unesco.org/National_Reports/ICE_2008/saudiarabia_NR08_en.pdf, s. 53.
- ⁷⁹ http://www.ibe.unesco.org/National_Reports/ICE_2008/saudiarabia_NR08_en.pdf, s. 53.
- ⁸⁰ Mohammed Alkhazim, “Higher Education in Saudi Arabia: Challenges, Solutions